

Balázs Szilvia

Agrárjogi Tanszék

Témavezető: Réti Mária habil. egyetemi docens

A szövetkezet és a részvénytársaság összehasonlító elemzése

Bevezető

Dolgozatomban arra vállalkozom, hogy összehasonlítsam a szövetkezetet és a részvénytársaságot, mint két önálló jogintézményt a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény alapján három alapvető szempontból. Ezek a következők: a jogintézmény gazdasági lényege, a tagsági jogviszony létrejöttének feltételei, valamint a tagok jogai és kötelezettségei.

Dr. Domé Györgyné azon megállapítása, hogy a szövetkezeteket általában a gazdasági társaságokkal nem érdemes összehasonlítani¹, álláspontom szerint a mai napig érvényes. Bár a szövetkezet felfogható volna egyfajta nagyobb taglétszámú korlátozott felelősségű társaságként és akár a közkereseti társaság is működhetne szövetkezetként, ha az állam viszonya a szövetkezetekhez és a gazdasági társaságokhoz azonos lenne, ha ugyanolyan feltételeket teremtené számukra is, mint a gazdasági társaságok számára.² Ezt a magyarázatot azonban szükséges kiegészíteni azzal, hogy a szövetkezetek fejlődéstörténete egyértelműen rávilágít arra, hogy a szövetkezeti formának olyan, csak rá jellemző specialitásai, jellemvonásai vannak, amelyek alapján a szövetkezeti formát meg kell különböztetni más egyéb társas vállalkozási formáktól, szervezeti keretektől, így a gazdasági-kereskedelmi társaságoktól, de például a nonprofit szektor szervezeti kereteitől is.³

¹ Dr. DOMÉ Györgyné – dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék; Osiris Kft. Budapest, 1999. 61.

² A közkereseti társaság és a szövetkezet közötti hasonlóság abból a szempontból nagyon közeli, hogy mindkét szervezet a kisegyszisztenciákat tömöríti magába, és mindkettőt azért hozzák létre a tagok, hogy a saját megélhetési alapjukat biztosítsák.

³ Erről lásd: Hans MÜNKNER: Szövetkezet fejlesztési stratégia. Szövetkezés, a Szövetkezeti Kutatóintézet tudományos tájékoztató folyóirata (a továbbiakban: Szövetkezés) XIV. évfolyam, 1993. évi 1. szám, 65-80.; hasonló szemléletű elemzés a szociális gazdaság intézményeiről: dr. RÉTI Mária: A szociális gazdaságról. Szabályozási modelljavaslat a magyar szociális gazdaság továbbfejlesztéséhez. In: RÉTI Mária (szerk.): „*Esélyek és lehetőségek a XXI. században*” A szociális gazdaság szövetkezeti modelljeinek helye a gazdasági és társadalmi fejlődésben I-II.: A magyar foglalkoztatás-, felzárkóztatás-politika és a vidékfejlesztés új dimenziói. Konferencia helye, ideje: Budapest, 2014.11.24.; Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest I.kötet 31-81.

A szövetkezet a gazdasági-kereskedelmi társaság valamelyik formájához hasonlítva vizsgálható, mert ezzel a módszerrel mutatható ki, hogy van-e a szövetkezet, illetve a gazdasági-kereskedelmi társaság között hasonlóság, ha van, az miben nyilvánul meg, illetve ezzel az összehasonlító módszerrel világíthatunk rá arra, hogy a szövetkezetnek egyedi, speciális jellemvonásai vannak.⁴

A szövetkezet és a részvénytársaság jogdogmatikai rendszerünkben és a hatályos jogi szabályozásban

Részletes elemzés helyett e kérdést kizárólag olyan szempontból közelítem meg, amely véleményem szerint a szövetkezet és a részvénytársaság összehasonlító elemzéséhez szükséges, illetve azt elősegíti.

A nagyszámú jogi személy fajtának sokféle csoportosítása lehetséges. A nyereségérdekeltségű és nem nyereségérdekeltségű megkülönböztetést alapul véve a jogi személyek két nagy csoportját és azokon belül a fontosabb jogi személy fajtákat(típusokat) különböztetjük meg: Nyereségérdekeltségű az a jogi személy, amely alaptevékenységeként nyereség elérése céljából rendszeres (üzletszerű) gazdasági tevékenységet folytat. Ellenkező esetben nem nyereségérdekeltségű (nonprofit) szervezetről van szó. A két csoportot szokás gazdálkodó és nem gazdálkodó szervezeteknek is nevezni.⁵ A hatályos Ptk-ban megjelenő nonprofit jogi személy az egyesület, az alapítvány és az egyesülés. Gazdálkodó szervezetek a gazdasági társaságok (ezen belül: a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság és az új a Ptk-ban már jogi személyként megjelenő közkereseti társaság és betéti társaság), valamint a szövetkezetek.

⁴ Ez a vizsgálati módszer fejlődéstörténeti vonatkozásban is rendkívül értékes. Ezt a módszert alkalmazta Kuncz Ödön a szövetkezeti jogi tárgyú tanulmányaiban, lásd: KUNCZ Ödön: Küzdelem a gazdasági jogokért. Budapest, 1941.; hasonló módszert alkalmazott a szövetkezeti alapelvek kimutatásának körében Nagy Ferenc is, erre lásd: NAGY Ferenc: *A szövetkezetek alapelve* c. akadémiai székfoglaló értekezés, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1906; ugyanakkor a jelenkori elemzők közül ezt az összehasonlító módszert alkalmazza például Réti Mária is, erre lásd: RÉTI Mária: A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól, Jogtudományi Közlöny, LX. évfolyam, 2005/3, 99-114.; és RÉTI Mária: A kereskedelmi társaságok felelősségi szabályairól. Magyar Jog, 2005/2, LII. évfolyam, 79-90.; lásd a vagyoni jogra még: dr. BAK Klára: A tartalékalap képzésének szabályairól a magyar szövetkezeti jogban nemzetközi kitekintéssel, THEMIS, az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata 2014. június 4-30.

⁵ LENKOVICS Barnabás: Jogi ismeretek II. Polgári jogi alapok. Rejtjel Kiadó, Budapest 2003. 34.

Bár a gazdálkodó szervezetek zöme valamilyen gazdasági társasági formában működik, ezek mellett egyre fontosabb szerepe van a szövetkezetnek.⁶

A magyar Kereskedelmi Törvény (1875. évi XXXVII. törvénycikk, rövidítve: Kt.) a szövetkezetet, mint a kereskedelmi társaságok egyik fajtáját szabályozta. Ebből azt a következtetést is levonhatnánk, hogy a szövetkezet nem is rendelkezett olyan specialitásokkal, amelyek fogalmilag elkülönítették volna a társaságoktól.⁷ Ha azonban a szövetkezeti szabályozás hagyományait végigvesszük, láthatóvá válik, hogy a szövetkezet sajátos jellemvonásokkal rendelkezik.⁸ Ezt az állítást alátámasztja az is, hogy a magyar szövetkezeti jogban mintaeértékűnek számító, önálló szabályozás lépett hatályba *a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk*.

A részvénytársaság a nagy tőkeigényű és nagy kockázatú gazdasági vállalkozások (tengeri kereskedelem, bányászat, vasútépítés stb.) társasági formájaként alakult ki, tisztán tőkeegyesítő jelleggel. A nagy vállalkozásoknak természetesen nemcsak a kockázatát, hanem elsősorban a nyereségét is képes nagyon nagyszámú tag (részvényes) között megosztani. Ezért – elméletileg – a részvénytársasági forma alkalmas a nagy tulajdonok valamiféle „társadalmasítására” is.⁹

Dolgozatomban nem kívánok kitérni a szövetkezetek magyar jogi szabályozása történetére, azonban különösen annak a rendszerváltást követő időszakát vizsgálva¹⁰ arra is rá kell világítani, hogy a szövetkezeti szabályozás egyes álláspontok szerint folyamatosan közeledett a társasági joghoz.¹¹ Más szakmai felfogások szerint a szövetkezeti jog egyedi jellegét

⁶ Érdemes megjegyezni, hogy a szövetkezetek jelentőségét mutatja például az is, hogy 2003. július 22-én lépett hatályba az Európai Unió Tanácsának Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról szóló 1435/2003. rendeletéről és a rendelet a munkavállalói részvétel vonatkozásában történő kiegészítéséről szóló 2003/72 EK irányelv; lásd erről: dr. RÉTI Mária: *Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról szóló Tanácsi Rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel a szövetkezetéről szóló 2006. évi X. törvényre*. Európai Jog VII. évf. 2007/január, 33-42. továbbá *Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról szóló Tanácsi Rendeletben foglalt vagyoni jogi előírásokról, figyelemmel a szövetkezetéről szóló 2006. évi X. törvényre*. Európai Jog VII. évf. 2007/5. sz. 25-37.; E körben külön is ki kell emelni, hogy a szövetkezetek nemzetközi jelentőségét az ENSZ is felismerte, amikor 2012. évet a szövetkezetek évének nyilvánította.

⁷ Dr. BESENYEI Lajos, dr. FABÓ Tibor, dr. FAZEKAS Judit, dr. HARSÁNYI Gyöngyi, dr. KISFALUDI András, dr. MISKOLCZI BODNÁR Péter, dr. NOCHTA Tibor, UJVÁRINÉ DR. ANTAL Edit (a továbbiakban: dr. BESENYEI és szerzőtársai 1999): *A gazdasági társaságok*. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó Budapest, 1999. 32.

⁸ A magyar szövetkezeti szabályozás hagyományairól lásd.: dr. RÉTI Mária: *A magyar szövetkezeti jog szabályozási hagyományairól*. Szövetkezés 2015/1., 19-41.

⁹ LENKOVICS Barnabás: i.m. 41.

¹⁰ A szövetkezet, illetve a szövetkezeti jog történetéről részletesen: dr. DOMÉ Györgyné-dr. RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék, Osiris Kft. Budapest, 1999. 16-30., valamint dr. RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*. Tansegédlet; Rejtjel Kiadó Budapest, 2002 29-31. Különösen jelentős dr. Réti Mária: *Szövetkezeti jog c. egyetemi jegyzete*; ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013.

¹¹ Ez az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény szerkesztési módjában, valamint egyes jogintézményeiben mutatkozott meg erőteljesen, de a jelenleg hatályos Ptk. szerkesztési módját és egyes

megőrizte, lenyomatai ennek a keretjellegű szövetkezeti törvények, illetve bizonyos szövetkezeti típusokra az önálló törvényi szabályozás.¹²

A szövetkezet fogalmát a Ptk. akként határozza meg, hogy *„a szövetkezet a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok gazdasági és társadalmi szükségleteinek kielégítésére irányuló tevékenységet végző jogi személy, amelynél a tag kötelezettsége a szövetkezettel szemben vagyoni hozzájárulásának szolgáltatására és az alapszabályban meghatározott személyes közreműködésre terjed ki. A szövetkezet kötelezettségeiért a tag nem felel”*.¹³

A részvénytársaságról¹⁴ megállapíthatjuk, hogy azt először átfogóan ugyancsak a Kereskedelmi Törvény (1875) szabályozta. A részvénytársaság szabályozását a mai jogalkotó a korábbi, csak a gazdasági társaságokra vonatkozó jogszabály¹⁵ helyett szintén a Ptk-ba emelte a többi gazdasági társasági formával együtt.¹⁶

A szövetkezet és a részvénytársaság gazdasági lényege

A szövetkezet és a részvénytársaság összehasonlításakor kiindulópontunk e jogintézmények gazdasági lényege.

jogintézményeit tekintve is érzékelhető a társasági joghoz közeledés. Sárközy Tamás 1994-ben jegyezte meg, hogy *„a szövetkezet lényegében a hetedik társasági formává vált.”* SÁRKÖZY Tamás: Társasági jogunk a privatizáció és a szövetkezetek átalakulása tükrében, Gazdaság és Jog, 1994/12. 3. ELTE ÁJK-n

¹² Ezt az álláspontot vallotta dr. Domé Györgyné valamennyi szakmai konzultáción, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán elhangzott egyetemi előadásain, továbbá publikált munkáiban; például: Dr. DOMÉ Györgyné: A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és jövője, In: Tanulmányok Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged 1999. Acta Jur. et Pol.,

¹³ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 3:325. § (1) bekezdés. A (2) bekezdés e definícióhoz hozzáteszi, hogy *„A szövetkezet tevékenysége értékesítésre, beszerzésre, termelésre és szolgáltatásra irányulhat”*. Az egyes speciális szövetkezet típusokat a jogalkotó a Ptk-ban meg sem említi. Ezekről külön jogszabályokban rendelkezik többnyire azzal a jogtechnikai megoldással, hogy az ott nem szabályozott kérdésekben a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.

¹⁴ Hatályos fogalmát a Ptk. 3:210. §-ában találjuk, amely a részvénytársaságot így definiálja: *„A részvénytársaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényből álló alaptőkével működik, és a részvényes kötelezettsége a részvénytársasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A részvénytársaság kötelezettségeiért a részvényes – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – nem köteles helytállni.”*

¹⁵ Lásd a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvényt.

¹⁶ A társasági jog, így a részvénytársaság történetének és osztályozásának, jogrendszerünkben korábban elfoglalt helyének rövid és tartalmas összefoglalását találjuk például a következő munkákban: dr. BESENYEI és szerzőtársai 1999. 29-67.; dr. GADÓ Gábor, dr. KRAUDI Adrienne, dr. KOMÁROMI Gábor, MÉSZÁROS László, dr. SÁNDOR Tamás, dr. SÁRKÖZY Tamás, dr. T. NAGY Erzsébet, dr. VEZEKÉNYI Ursula (a továbbiakban: dr. GADÓ Gábor és szerzőtársai 1998): Részvénytársaság. HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Budapest, 1998. 11-40. A Ptk. által szabályozott öt jogi személy típus: az egyesület, a gazdasági társaság, a szövetkezet, az egyesülés és az alapítvány. E körben lásd továbbá a szövetkezetre vonatkozó új polgári törvénykönyvi szabályozásról: RÉTI Mária: A magyar szövetkezeti jog hatályos szabályairól a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseire figyelemmel. Szövetkezés 2015/1., 42-67.

Bár történelmi példák azt mutatják, hogy bizonyos értelemben a jogi szabályozás is játszhat elsődleges szerepet a társas vállalkozások alakulásában, mégis elfogadhatjuk azt a tételt, hogy a társas vállalkozások alapvetően azért jönnek létre, mert az abban részt vevők gazdasági érdekei diktálják ezt.¹⁷ A jogintézmények vizsgálatakor tehát nem hagyhatók figyelmen kívül azok a gazdasági törvényszerűségek, amelyek azok létrehozását és működését befolyásolják. Bármely társas vállalkozást alapvetően azért hoznak létre, mert a termelés, illetve szolgáltatás megvalósításához szükséges (emberi és anyagi) erőforrások a termelőnek, illetve a szolgáltatónak egymagának nem állnak rendelkezésére. A cégelméleten belül az ún. „*Nexus-of-Contracts Theory*” – amelyet dr. Kisfaludi András szerződéses elméletnek nevez – abból indul ki, hogy nyilván azt a megoldást fogja választani a vállalkozó az erőforrások megszervezésére, ami a legkevesebb költséggel jár a számára, és ezzel lényegében társadalmi méretekben a legkevesebb ráfordítással képes a szükségletek kielégítésére.¹⁸ A különböző jogi megoldások közötti választás, illetve a különböző jogintézmények elemzése pedig csak úgy lehet megalapozott, ha van szilárd viszonyítási pontunk, amihez mérhetjük a jogot.¹⁹

Ihrig Károly *A szövetkezetek a közgazdaságban*²⁰ című klasszikus írásában arra a kérdésre keresi a választ, vajon mi motiválja a tagokat arra, hogy vagyoni – gazdasági céljaikat éppen szövetkezeti keretek között próbálják elérni és nem más, esetleg a részvénytársaság, avagy megfelelő tőke hiányában pl. a betéti társaság jogintézményi keretei között.

Vizsgáljuk meg tehát mindenekelőtt azt, hogy a jövődöbeli tagok milyen szándékkal kívánnak közös céget létrehozni. Már a történelemben elsőként megalakult *Rochdale-i Society of Equitable Pioneers* alapszabályában lefektették a tagok társadalmi és gazdasági helyzetének megjavítását, mint elérendő célt, amelyen tehát a tagok társadalmi előmenetelét egyik oldalról és minél nagyobb gazdasági előny realizálását kell a másik oldalról érteni.²¹

¹⁷ Dr. Kisfaludi András ezt a társaságokra vonatkozóan állapítja meg, de nyugodtan kiterjeszthetjük e tényt valamennyi piaci szereplőre. In: dr. BESENYEI és szerzőtársai 1999. 23-24.

¹⁸ Dr. dr. BESENYEI és szerzőtársai 1999. 17.

¹⁹ A közgazdasági megközelítés jelentőségére hívja fel a figyelmet dr. Kisfaludi András társasági jogász is: „Társaságok azért jöttek és jönnek létre, mert az abban résztvevők gazdasági érdekei ezt diktálják.” In: dr. BESENYEI és szerzőtársai 1999. 23.

²⁰ IHRIG Károly: *Szövetkezetek a közgazdaságban*. Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt., Budapest, 1937.

²¹ Részletesen lásd: Dr. KUNCZ Ödön: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*. Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége kiadása, Budapest 1935.

Ihrig Károly művére alapozva vizsgálja több munkájában Réti Mária²² a szövetkezetet mint jogintézményt. A közgazdasági-üzemgazdasági szemléletű megközelítésnek azért van különös jelentősége, mert a különböző cégformák ún. belső ügyletei²³ összehasonlításának eredményeképpen világosan láthatóvá válnak a tartalmi különbségek a szövetkezet és a részvénytársaság között. A szövetkezetet minden más gazdasági társaságtól megkülönbözteti a belső ügyletekben működő rendező elv: a visszatérítés elve, ahogyan arra Ihrig a már említett munkájában, és például Kuncz Ödön a már idézett munkáiban világosan rámutattak.

A külső ügyletek alanya egyrészt tehát valamely társas vállalkozás (mint a piacon lévő szereplő), másrészt a piac egy másik szereplője. A külső ügyletek tanulmányozása során profitorientáltság szempontjából megállapíthatjuk, hogy a gazdasági társaság, így a részvénytársaság és a klasszikus rochdale-i szövetkezetek alapján piaci szereplőként működő szövetkezetek elsődleges célja a minél magasabb profit elérése.²⁴ Mivel a kapitalizmus törvényei uralkodnak a piacon, a külső (határ-) ügyletek összehasonlításával semmilyen lényeges különbséget nem tudunk feltárni e két különböző piaci szereplő: a szövetkezet és a részvénytársaság között.

²² Dr. RÉTI Mária: A szövetkezet gazdasági lényege. Magyar Jog, Budapest 2001. 2. szám 92-95.; valamint Szövetkezeti jog. Tansegédlet; Rejtjel Kiadó Budapest, 2002. 15-17., és Szövetkezeti jog. Egyetemi jegyzet, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013.

²³ A társas vállalkozások mint piaci szereplők ügyletkötései e megközelítésben két csoportra oszthatók: külső (határ) ügyletekről beszélünk, amikor a társas vállalkozás harmadik személyekkel bonyolítja le az ügyletet, és belső ügyletekről, amikor a társas vállalkozás saját tagjaival köt üzletet. Részletesen lásd: dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. Tansegédlet; Rejtjel Kiadó Budapest, 2002. 15-17., valamint: Szövetkezeti jog. Egyetemi jegyzet, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 26-32.; továbbá: A magyar szövetkezeti szabályozás reformja, figyelemmel az európai jogalkotásra is. In: „10 éves a doktori képzés az ELTE Állam-és Jogtudományi Karán”, (szerk.: HARMATHY Attila) Budapest 2003. 127-138.

²⁴ Megjegyezzük, hogy nonprofit gazdasági társaság és szövetkezet egyaránt alapítható. A 2006-tól az új gazdasági társaságokról szóló törvény elfogadásával az ún. szociális vagy harmadik szektor szereplőinek köre Magyarországon is kiegészült a nonprofit gazdasági társaságokkal, amelyet a Gt. 4. §-a tartalmazott. A Ptk. 3:4. §-a szerinti diszpozitív szabályozására tekintettel a Ptk. hatályba lépését követően sincs akadálya nonprofit társaság alapításának. A Ptk. hatályba lépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény sajátos szabályozási megoldást választva a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Ctv.) 9/F. §-ában rendelkezik a nonprofit társaságról. A szövetkezetek esetében lehetséges a 2006. évi X. törvény alapján szociális (ezen belül foglalkoztatási szövetkezet) szövetkezet alapítása, amelynek elsődleges célja nem a piacra jutás, illetve piacon megmaradás. Ezt mutatja az is, hogy a szövetkezetnek kizárólag természetes személyek mellett önkormányzat (foglalkoztatási szövetkezetnél kötelező jelleggel minimum egy országos nemzeti önkormányzat) és jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezet lehetnek a tagjai. Ekként a szociális szövetkezetek nem profitorientáltak. Céljuk a tagok részére munkafeltételek teremtése és szociális helyzetük megjavítása (2006. évi X. törvény 14. § (1) bekezdése, 17. § (1) és (2) bekezdése). Egyes szövetkezetek, mint az iskolaszövetkezet és a szociális szövetkezet közhasznú jogállású lehet a 2006. évi X. törvény 7. § (6) bekezdése és 14. § (3) bekezdése szerint. Ez utóbbi esetben a vállalkozási tevékenység során elért nyereség a tagok között nem osztható fel, hanem azt a cél szerinti közhasznú tevékenység megvalósítására kell fordítani. Lásd az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvényt (Civil törvény) 31-50. §

A belső ügyletek a társas vállalkozás és annak tagja között jönnek létre. Ezek elemzése során a szövetkezet esetében, ahogyan arra a fentiekben már utaltam, sajátos rendező elv érvényesül. A *rochdale-i „visszatérítés a vásárlás” arányában elve*²⁵ szerint ugyanis a tagok elsősorban olyan arányban részesednek a nyereségből, amilyen arányban igénybe vették a szövetkezetet, amilyen arányban személyesen közreműködtek abban.²⁶ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a tag egyáltalán nem részesedik a részjegye alapján. Korlátozott osztalék formájában lehetőséget ad erre a jelenleg hatályos jogi szabályozás is²⁷, miként ezt már a rochdale-i korlátozott tőkekamat elve lehetővé tette²⁸. Megállapítható azonban, hogy a tag dominánsan személyes közreműködése alapján, illetve olyan arányban részesül a nyereségből, amilyen arányban a szövetkezetet igénybe vette. A szövetkezet e tevékenysége olyan transzformációs tevékenység, amely során a tag és a szövetkezet között nem érvényesül a nyereségorientáltság elve, sokkal inkább egy altruistív, tehát önkorlátozó viszonyrendszeréről van szó.²⁹

Tartalmilag mást mutatnak a részvénytársaság belső ügyletei: alapvetően a részvények névértékétől függően (a törvény megfogalmazásában: részvényei névértékével arányos) osztalék illeti meg³⁰ a tagot (részvényest) a külső ügyletek során megszerzett nyereségből, a részvényes személyes közreműködése pedig értelemszerűen fel sem merül³¹.

²⁵ Az ún. visszatérítés a vásárlás arányában elve szerint: „...A felesleg következőképpen osztandó fel: 3 ½ % kamat fizetendő mindazokra az üzletrészekre, amelyek a negyedév előtt már be voltak fizetve; a megmaradó felesleg pedig a tagok között a szövetkezetnél foganatosított bevásárlásaik arányában osztandó fel.” (A Rochdale-i szövetkezet alapszabálya 22. pont; idézi: dr. KUNCZ Ödön: A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége kiadása Budapest, 1935. 7.

²⁶ A Ptk. kimondja, hogy a szövetkezet nyereségének a felét a tagok között személyes közreműködésük arányában kell felosztani. (Ptk. 3:356. § (2) bekezdés)

²⁷ A Ptk. 3:356. § (2) bekezdés második fordulata alapján semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely a nyereség személyes közreműködés arányában felosztandó részét a nyereség felénél kisebb mértékben határozza meg.

²⁸ Dr. Kuncz Ödön állapítja meg, hogy a „... szövetkezetnél a tőke másodrendű és csak mérsékelt kamatot érdemel. Nézetem szerint itt – ha szövetkezeti alapelvet keresünk – nem a korlátozott tőkekamat problémájáról, hanem a tagoknak fizethető osztalék korlátozásáról van szó.” I.m. 17-18.

²⁹ Dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. Tansegédlet, Rejtjel Kiadó Budapest, 2002 16.

³⁰ Ptk. 3:262. § (1) „A részvényesnek a részvénytársaság felosztható és a közgyűlés által felosztani rendelt eredményéből a részvénye névértékével arányos osztalék jár; a már teljesített vagyoni hozzájárulása alapján. A felosztható nyereség azon hányadára tarthat igényt, amilyen arányt a részvénye névértéke az alaptőkében képvisel.” Kiemelendő, hogy a névérték-arányos elvtől el lehet térni, de csak részvénytársaságonként. Lehetséges a Ptk. tételes szabályai szerint osztalékelőbbséget biztosító elsőbbségi, illetve osztalékelőbbséget biztosító dolgozói részvényt kibocsátani. A Ptk. diszpozitív szabályozása miatt lehetséges továbbá a különböző részvényfajták jellemzőit is meghatározni az alapszabályban. Az az alapszabályi rendelkezés sem ütközik így jogszabályba, amely szerint a kamatozó részvény nem biztosít osztalékot, vagy a névértékénél kevesebb osztalékot biztosít más többlet részvényesi jog biztosítása mellett. Lásd: VEZEKÉNYI Ursula elemzését a Ptk. részvénytársaságra vonatkozó kommentárjában. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Opten Informatikai Kft. Budapest, 2014. 824.

³¹ Az osztalékjog a részvényes alapvető (vagyoni) jogosultsága. Főszabályként érvényesül a névértékkel

Fontos itt megemlíteni még egy olyan lényeges szövetkezeti specialitást, amely a részvénytársaságnál nem lelhető fel. A szövetkezet mindig közvetlen hatással van valamilyen formában a tag egzisztenciájára, még a nem termelői típusú szövetkezetek esetében is, mert például a megtermelt termékeit a szövetkezet értékesítési csatornáin keresztül magasabb vételáron tudja értékesíteni; mert a működéshez szükséges hitelt a takarékszövetkezettől kedvezőbb kamatfeltételek mellett tudja felvenni; mert a termelő- és egyéb eszközöket a szövetkezet útján önköltségi áron szerezheti be stb.³² Ez a szövetkezeti specialitás az *ún. üzemkiegészítés elve*, amely kifejezi a szövetkezet gazdasági lényegét. Eszerint a szövetkezet a tagok javára működik: nincs elkülönült célja a tagi gazdaságokétól, a tagi gazdaságokat (azok autonómiájának megtartása mellett) közös üzemben egyesíti.³³

A tagsági jogviszony létrejöttének feltételei

A szövetkezeti tagság keletkezése mindig önkéntes és a szövetkezeti autonómia elvéből következik, hogy szövetkezet nem köteles senkit felvenni tagjai közé.³⁴ Bár a Ptk. a korábbi szabályozástól eltérően a tagsági jogviszony létrejöttéhez nem kívánja meg közgyűlés, illetve az alapszabályban meghatározott testületi szerv pozitív döntését, az

arányos osztalékra jogosultság, azonban lehetséges attól eltérni. Ezzel kapcsolatban az eltérés lehetőségének korlátja a Ptk. 3:253. §-a, amely szerint „*Tilos a részvényesi jogok gyakorlásával összefüggésben az azonos részvénytársaságba tartozó részvényekkel rendelkező részvényesek között hátrányos különbségtétel.*” A részvényes kötelezettségeit a Ptk. 3:267. §-a rögzíti, amely kimérül abban, hogy vagyoni hozzájárulását a Ptk-ban, illetve az alapszabályban meghatározott időben és módon megfizesse, illetve az apportot szolgáltatassa.

³² Dr. DOMÉ Györgyné - dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék; Osiris Kft. Budapest, 1999. 61.

³³ Dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. Tansegédlet, Rejtjel Kiadó Budapest, 2002. 16.; Dr. DOMÉ Györgyné-dr. RÉTI Mária: i.m. 43. Ezt az üzemkiegészítő funkciót nagyon szépen példázza a jogalkotó egy speciális szövetkezet, az agrárgazdasági szövetkezet meghatározásakor. A 2006. évi X. törvény 22. § (1) bekezdése szerint „*Az agrárgazdasági szövetkezet a mező- vagy erdőgazdasági, valamint élelmiszeripari ágazatban fő- és kiegészítő tevékenységet folytató szövetkezet, amely fő tevékenységként*

a) tagjai tevékenységét előmozdító jelleggel tagjai számára - azok elsődleges agrárgazdasági termeléséhez, termékeinek piacra juttatásához - szolgáltatásokat nyújt, vagy tevékenységet folytat, amelynek során

aa) a termeléshez szükséges anyagok és eszközök közös beszerzését, a termés közös értékesítését szervezi;

ab) a termés tárolását, feldolgozását végzi;

ac) a termeléshez, illetve a feldolgozáshoz kapcsolódó gépi szolgáltatásokat nyújt;

b) termelő jelleggel tagjai vagy mások mező- vagy erdőgazdasági földjét hasznosítva agrárgazdasági termelést folytat.

³⁴ Az 1992. évi I. törvény 43. §-a ezt egyértelművé tette. A tagsági jogviszony létrejöttéhez szükséges volt a szövetkezeti tagokból álló közgyűlés, illetve az alapszabályban meghatározott testületi szerv pozitív döntése azzal, hogy e testületi szerv elutasító határozatát követően a felvételt kérelmező végső soron a közgyűléshez fordulhatott. A Ptk. 3:354. § (2) bekezdése alapján „*[A] tagfelvételi kérelemben a tagságra jelentkező személynek nyilatkoznia kell a szövetkezet alapszabályában foglaltak elfogadásáról és a vállalt vagyoni hozzájárulásról. Személyes közreműködés vállalása esetén a tagfelvételi kérelemben annak tartalmát is meg kell határozni.*” A tagsági jogviszony szabályairól lásd: dr. BAK Klára: A szövetkezeti tagsági jogviszony létrejöttének szabályozásáról egyes szövetkezeti törvények alapján, THEMIS 2013. június 4-19.

alapszabályban a Ptk. szerint meghatározhatóak olyan feltételek, amelyeket a leendő tagnak vállalnia kell, illetve az alapszabály által megkívánt képesítéssel, szakmai gyakorlattal, végzettséggel stb. rendelkeznie kell. A fentiek alapján az alapszabályban foglalt kötelezettségeknek való alávetés az, amely a tagsági jogviszonyt keletkezteti,³⁵ de feltétlenül hangsúlyozni szükséges, hogy a másik oldalon a szövetkezeti tagok az alapszabályban a tagsági jogviszony létrejöttéhez szükséges feltételek meghatározásakor rögzítik azon akaratukat, hogy a jövőben kit fogadnának új tagként a szövetkezeti tagok sorában, értelemszerűen a szövetkezet célkitűzését szem előtt tartva.³⁶

A részvénytársaságokat illetően kiinduló tételünk, hogy a részvény a kibocsátó részvénytársaságban gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező, forgalomképes értékpapír.³⁷ Bár a Ptk. diszpozitivitása miatt a részvény forgalomképessége nyilvánvalóan korlátozható, azért kijelenthetjük, hogy a részvény egyik legjellemzőbb sajátossága, hogy főszabály szerint szabadon átruházható.³⁸

Mivel a főszabály a részvény szabad átruházhatósága, és mert a részvény hordozza magában a tagsági jogosítványokat, így értelemszerűen a tagsági jogviszony keletkezéséhez nincs szükség és a korábbi jogi szabályozásban sem volt szükség a közgyűlés, illetve valamely testületi szerv hozzájárulására.³⁹ Az értékpapír tulajdonlása az alapja a tagsági jogok gyakorlásának – azzal a feltétellel, hogy e jogokat a részvényes a részvény, az értékpapírokra vonatkozó törvényi rendelkezésekben meghatározott letéti, illetve tulajdonosi igazolás

³⁵ Lásd FÉZER Tamás elemzését a Ptk-nak a szövetkezetre vonatkozó kommentárjában. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Opten Informatikai Kft. Budapest, 2014. 994.

³⁶ A Ptk. 3:331. § (4) bekezdés a)-c) pontjai sorolják fel az alapszabály kötelező tartalmi elemei között a vagyoni hozzájárulás azon mértékét, amelynek teljesítése minden tag számára kötelező, a tag személyes közreműködésének lehetséges módjait, a tag és a szövetkezet gazdasági együttműködésének meghatározását.

³⁷ Lásd: Ptk. 3:213. § (1) bekezdése. Vezekényi Ursula felhívja a figyelmet arra, hogy az, hogy a részvény névre szóló értékpapír, csak az okirati formában előállított részvények esetében irányadó. Dematerializált részvények esetén e különbség nem értelmezhető, mivel a dematerializált részvény értékpapírszámlán kerül nyilvántartásba, amelynek tulajdonosa van. Lásd: VEZEKÉNYI Ursula elemzését a Ptk. részvénytársaságra vonatkozó kommentárjában. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Opten Informatikai Kft. Budapest, 2014. 713.

³⁸ Vezekényi Ursula a részvény forgalomképessége korlátozhatóságával kapcsolatban megjegyzi, hogy egyes speciális részvénytársaságok forgalomképtelenek (pl. Magyar Fejlesztési Bank részvényei). Kérdés, hogy megtilthatja-e a részvénytársaság az értékpapír átruházását? Figyelemmel arra, hogy a részvény forgalomképességét definíciós szabálynak kell tekinteni, ezért jogszabály eltérő rendelkezése hiányában megítélése szerint az átruházás megtiltására nincs lehetőség. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Opten Informatikai Kft. Budapest, 2014. 713.

³⁹ A kibocsátó részvénytársaságnak több lehetősége van a részvények forgalomképessége korlátozására. Ilyen például a dolgozói részvény és a visszaváltható részvény. Lásd Ptk. 3:237. § és 3:239. §

birtokában – a részvénykönyvbe való bejegyzést követően – jogosult gyakorolni.⁴⁰

A szövetkezeti tagsági jogviszony létrejöttéhez a törvény vagyoni hozzájárulás⁴¹ teljesítését, mint a tagsági jogviszony létrejöttének egyik alapfeltételét kötelezővé teszi. Hogy a tag milyen mértékű vagyoni hozzájárulást köteles teljesíteni, azt a jogalkotó az alapszabályra bízta.⁴² A tag vagyoni hozzájárulása pénzbeli és nem pénzbeli lehet.⁴³ Ettől függően köteles a tag a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig pénzbeli vagyoni betétjének legalább harminc százalékát és az apportnak az egészét szolgáltatni. A pénzbeli vagyoni betét fennmaradó részét a bejegyzést követő egy éven belül köteles a tag szolgáltatni tagsági jogviszonyának megszűnése terhével.⁴⁴

A szövetkezeti tagsági jogviszony létesítésének alapvető feltétele tehát egyrészt az alapszabályban meghatározott mértékű vagyoni hozzájárulás teljesítése, másrészt személyes közreműködés vállalása⁴⁵, amellyel a

⁴⁰ Ptk. 3:254. §

⁴¹ A jogalkotó a korábbi részjegy intézményét megszüntette és a vagyoni hozzájárulás lehetséges módzatait, formáit sem sorolja fel. Fézer Tamás szerint kérdés, hogy a jövőben megalkotásra kerülő, speciális szövetkezeti formákat tartalmazó jogszabályok ilyen megkötéseket tartalmaznak-e majd. Lásd FÉZER Tamás elemzését a Ptk-nak a szövetkezetre vonatkozó kommentárjában. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Opten Informatikai Kft. Budapest, 2014. 974.

⁴² Ptk. 3:331. § (4) bekezdés a) pontja. A Ptk. így nem szól a tag által teljesítendő vagyoni hozzájárulás „névértékéről”, sem egyéb olyan követelményről, amelyet a korábban hatályos jogszabályok még előírtak. E részletes előírásokat a jogalkotó a szövetkezetre bízta azzal, hogy ezeket az alapszabályban szükséges rögzíteni. Ennek egyik törvényi korlátja például a Ptk. 3:326. § (3) bekezdése, amely szerint a szövetkezet egyes tagjainak vagyoni hozzájárulása nem haladhatja meg a tőke tizenöt százalékát; a nem természetes személy tagok vagyoni hozzájárulásának összege pedig nem haladhatja meg a tőke harmadát.

⁴³ Fontos itt megjegyezni, hogy a Ptk. 3:332. § (1) bekezdés második mondata szerint: „*A tag munkavégzésre, személyes közreműködésre vagy szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként nem vehető figyelembe.*” Ennek indokát az egyes elemzők más-más okkal magyarázzák. Réti Mária szerint például a szövetkezet természetére figyelemmel a tag személyes közreműködése a szövetkezet lényeges ismérve, ezért helyesen zárta ki a jogalkotó a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás köréből. Lásd: dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. Egyetemi jegyzete ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 187. Fézer Tamás szerint ugyanakkor a személyes közreműködés apportként azért nem vehető figyelembe, mert ezek a vállalások már a tagsági jogviszonyhoz kötődő többlétszolgáltatások, így az alapításkor, a tagsági jogviszony létesítésekor még nem kellően meghatározottak, nem teljesítettek, így vagyoni értéket is csupán később lehet hozzájuk rendelni. Lásd FÉZER Tamás elemzését a Ptk-nak a szövetkezetre vonatkozó kommentárjában: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Opten Informatikai Kft. Budapest, 2014. 975. Álláspontom szerint Réti Mária véleménye elfogadható, mert a szövetkezeti – nem befektető – tag személyes közreműködésre eleve köteles, ezért ezt „többlétszolgáltatásnak” nem szerencsés nevezni, valamint a Ptk. 3:356. § (2) bekezdése miatt így kétszeresen kellene figyelembe venni a tag személyes közreműködését a nyereség felosztásakor.

⁴⁴ 3:332. § (1)-(3) bekezdése

⁴⁵ A nemzetközi szabályozásban is elterjedt ún. befektető tagi státuszának lehetőségét a magyar jogalkotó szintén megjeleníti a hatályos szabályozásban. A Ptk. 3:326. § (2) bekezdése alapján: „*A szövetkezet személyes közreműködést nem vállaló tagjainak száma nem haladhatja meg a taglétszám negyedét.*” Ennek indoka nyilvánvalóan a szövetkezet gazdasági stabilitásának az elősegítése. A nemzetközi joggyakorlathoz hasonlóan a magyar jogalkotó is fontosnak ítéli a befektetők számarányának korlátozását a – jellemzően személyegyesülés jellegű – szövetkezetben egy másik fontos jogpolitikai szempont, a szövetkezet kettős célkitűzésében megjelenő, a tagok társadalmi szükségletének kielégítése okán.

leendő tag kötelezi magát arra, hogy vállalásának megfelelően részt vesz a szervezet tevékenységében.

A szervezeti szabályokkal ellenében a jogszabály a részvénytársaságra nem ír elő ilyen feltételt: a tagokat betétjük befizetésén kívül más kötelezettség nem terheli.⁴⁶ Ez a sajátosság a részvénytársaság gazdasági lényegéből, tőkeegyesítő jellegéből is következik, lényegében ez a jellemvonás alapvetően elhatárolja a részvénytársaságot a szervezettől.

A részvénytársaságnál a tagsági jogviszony létrejöttéhez egyetlen, de elengedhetetlen kötelezettséget ír elő a törvény: a Ptk-ban, illetve az alapszabályban meghatározott határidőn belül a részvény névértékének, illetve kibocsátási értékének befizetésére köteles akkor, amikor az igazgatóság az alapszabályban meghatározott feltételek szerint erre felszólítja, azzal, hogy fizetési kötelezettségének a felszólítást megelőzően is eleget tehet.⁴⁷ „Tagsági jogviszony”⁴⁸ létesíthető továbbá részvényátruházás útján azzal, hogy a tulajdonosi jogok gyakorlására – mint már említettem – csak azt követően van lehetőség, hogy a részvényesnek letéti, illetve tulajdonosi igazolás van a birtokában, illetve a részvénykönyvbe bejegyezték.

A tagsági jogviszony keletkezésével szoros összefüggésben vannak a tagsággal járó jogok és köteleességek, ezért a következőkben e kérdésre térek rá.

A tagok jogai és kötelezettségei

A társaság tagjai jogainak és kötelezettségeinek vizsgálata szorosan kötődik a külső és belső ügyletek elemzésénél elmondottakhoz, azonban didaktikai szempontból fontosnak tartom, hogy ezekről külön is szó essék.

A szervezetnek minden más vállalati formától megkülönböztető jegyét adja mind a mai napig a tagsági jogviszony tartalmának komplex

⁴⁶ A részvényest megillető jogokat a Ptk. XXXIV. Fejezete tartalmazza részletesen. Más szabályok (a jogi személyre vonatkozó általános szabályok, a gazdasági társaságok közös szabályai) között is találunk erre vonatkozó rendelkezéseket. A részvényesnek a társasággal szemben fennálló kötelezettségeket a Ptk. 3:267. § (1) bekezdése határozza meg. E § további bekezdései már csak a vagyoni hozzájárulás teljesítésének idejét és e kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményeit rögzítik.

⁴⁷ Ptk. 3:267. § (1) és (2) bekezdése

⁴⁸ A tagsági jogviszonyt azért tehetjük idézőjelbe, mert az elméleti irodalomban vita van arról, hogy a részvénytársaságban mint testületi típusú jogi személyben beszélhetünk-e egyáltalán tagsági jogviszonyról. Legalábbis van olyan álláspont, amely tagadja, hogy egy részvény átruházás útján való megszerzésével a részvényes egy társasági szerződés tagjává, egyben szerződő félle válna: lásd dr. GADÓ Gábor és szerzőtársai 1998. 123. A Ptk. is inkább a „részvényesi jogviszony” kifejezést használja.

jellege: a szövetkezeti tag egyidejűleg tulajdonosa és ügyfele is a szövetkezetnek.⁴⁹

A következőkben a tag alapvető jogait, ezen belül először a *vagyoni jellegű jogokat* veszem sorra. A tag a szövetkezet gazdálkodásának eredményességétől (és természetesen a közgyűlés döntésétől) függően osztalékra jogosult⁵⁰. A tagsági jogviszony megszűnése (a tag halála, illetve jogutód nélküli megszűnése, kilépése, kizárása; a szövetkezet átalakulása, egyesülése, szétválása vagy jogutód nélküli megszűnése) esetén a volt taggal (annak örökösével, egyéb jogutódjával) el kell számolni (ez az ún. likvidációs hányadhoz való jog)⁵¹. Emellett a tag igénybe veheti a szövetkezet által a tagok részére rendszeresített szolgáltatásokat.⁵²

Lényeges szövetkezetspecifikus jellemvonás továbbá, amely a részvénytársaságtól alapvetően megkülönbözteti a szövetkezetet, a közösségi alap, amely tekintetében külön kiemelendő, hogy nem pusztán a szövetkezeti természetes személy tag, hanem annak hozzátartozója is jogosult a Ptk. szabályozása szerint e juttatásokra az alapszabály rendelkezéseinek megfelelően.⁵³

A szövetkezeti tagot megillető *szervezeti jogosultságok* a következők: részt vehet a közgyűlésen; ott tanácskozhat (ezen belül felszólalhat, véleményt nyilváníthat, javaslatot, indítványt terjeszthet elő), szavazhat; dönthet az adózott eredmény felosztásáról, illetve a veszteség fedezésének forrásáról, a fel nem osztható vagyon sorsáról, a szövetkezeti testületi szervek létrehozásáról; megválaszthatja a tisztségviselőket, tisztséget viselhet, megalkothatja az önkormányzati szabályokat;

⁴⁹ Dr. RÉTI Mária: A szövetkezet gazdasági lényege. Magyar Jog, Budapest 2001. 2. szám, 94.

⁵⁰ Ptk. 3:356. § (2) bekezdése. Hangsúlyozandó, hogy a jogalkotó kötelező rendelkezése szerint: „*semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely a nyereség személyes közreműködés arányában felosztandó részét a nyereség felénél kisebb mértékben határozza meg.*”

⁵¹ Ptk. 3:361. § (1) bekezdés első mondata szerint: „*A tagsági jogviszony megszűnése esetén a tagot vagy jogutódját a vagyoni hozzájárulásának értéke, valamint a tagsági jogviszony időtartama alatt keletkezett, a vagyoni hozzájárulásra jutó saját tőke - lekötött tartalékkal csökkentett - összege illeti meg, abban az esetben, ha az a veszteség fedezésére nem került felhasználásra.*” Mint látható, lényeges különbséget tesz a jogalkotó a volt tag vagyoni hozzájárulásának értéke kiadása és a tagsági jogviszony időtartama alatt keletkezett vagyoni érték kiadása között: Ugyanezen jogszabályhely második mondata szerint: „*A tagsági jogviszony megszűnését követő három hónapon belül kell kiadni; a három hónapnál hosszabb időtartamot előíró alapszabályi rendelkezés a nyolc évet meghaladó részében semmis.*” Ez utóbbi összeg kiadása végső határidejének 8 évben maximálását nyilvánvalóan a szövetkezet gazdasági stabilitásának megőrzése indokolta.

⁵² E szolgáltatásokat a Ptk. külön nem nevesíti, hanem a szövetkezetre bízva azzal, hogy a 3:331. § (4) bekezdés e) pontja szerint az alapszabályban kell meghatározni „*a természetes személy tagok, valamint hozzátartozóik számára nyújtandó szolgáltatások formáit, odaítélésének feltételeit, eljárási rendjét.*”

⁵³ Ptk. 3:334. § A közösségi alap továbbra is szigorúan védett, mert célhoz kötött, nem osztható fel a tagok között, a tagsági jogviszony megszűnése esetén is figyelmen kívül marad és a szövetkezet megszűnése esetén az alapszabályban meghatározott szervezet részére kell átadni. Megjegyzem, e jogszabályhelynél a jogalkotó nem tartotta lényegesnek a szövetkezet intézménye jogpolitikai támogatását, mert a törvény előírása szerinti „szervezet” fogalma lényegesen tágabb kört ölel fel, mint a szövetkezet vagy szövetkezeti szövetség.

ellenőrizheti a szövetkezet szerveinek működését és a tisztségviselők munkáját; a tisztségviselőktől és a vezetőktől felvilágosítást kérhet a szövetkezetet érintő bármely kérdésről; megváltoztathatja a szövetkezet státusát stb.⁵⁴

A szavazati jogosultsággal, annak mértékével kapcsolatban lényeges, hogy a Ptk. a szövetkezetet illetően a szövetkezeti demokrácia elvének⁵⁵ megfelelően az *egy tag egy szavazat elvét* rögzíti, amely tehát teljes mértékben független a tag vagyoni hozzájárulásának és egyéb vállalásának a mértékétől⁵⁶. A szövetkezetet a részvénytársaságtól a szavazati jogra vonatkozó rendelkezések az európai szövetkezeti jog kezdetétől alapvetően megkülönböztették és ma is megkülönböztetik, figyelembe véve az európai szövetkezeti jogokat. Lényeges itt megemlíteni, hogy az első angol szövetkezők által lefektetett egy tag, egy szavazat alapelvét a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége jelenleg is, mint hatályos nemzetközi szövetkezeti alapelvet tart számon.⁵⁷

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a szövetkezeti tag kötelezettsége: teljesítse vállalt vagyoni hozzájárulását és vállalásának megfelelően részt vegyen a szövetkezetnek, és ha megválasztották, mint megválasztott tisztségviselő⁵⁸, az önkormányzati szerveknek a tevékenységében. Úgy is megfogalmazhatjuk ezt, mint alapvető szövetkezeti specifikumot, hogy a szövetkezeti tag alapvető kötelessége *egyrészt* a szövetkezet számára vagyoni betét szolgáltatása, valamint az ebből, illetve értelemszerűen a gazdálkodás során adódó kockázat vállalása, *másrészt* személyes aktív közreműködés a szövetkezet működésében.

A részvényes jogai és kötelezettségei bemutatását a jogokkal kezdem, és azt követően térek rá a kötelezettségekre. A részvényesi jogokat az elméleti szakirodalom általában három csoportba sorolja. Ezek tehát a

⁵⁴ Ptk. a szövetkezetekre vonatkozóan külön nevesíti a tagok egyéb jogait, ezek a jogi személyekre vonatkozó általános részben, illetve a szövetkezet szervezetére vonatkozó rendelkezésekből olvasható ki. Témám szempontjából e felsorolásban nem tartottam fontosnak arra külön kitérni, hogy melyek a tagok egyszerű, illetve minősített többségét megillető, valamint a tagok kisebbségét megillető jogok.

⁵⁵ A demokratikus igazgatás elve ún. rochdale- i és a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége által a Manchesteri Kongresszuson megfogalmazott elv. Részletesen lásd: dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. Egyetemi jegyzet ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2013. 88-89; 95.

⁵⁶ Ptk. 3:337. § (1) bekezdés

⁵⁷ A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek elemzéséről a hatályos joganyagban lásd: dr. BAK Klára: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek érvényesülése a 2013. évi V. törvény szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseiben. (Die Geltung der internationalen Genossenschaftsprinzipien in den Bestimmungen über die Genossenschaften des Gesetzes Nr. V von 2013), Agrár- és Környezetjog 2014.(16) pp. 20-32.

⁵⁸ A Ptk. 3:346. § (2) bekezdése a szövetkezet személyegyestítő jellege erősítésekképpen úgy rendelkezik, hogy „[A] szövetkezet vezető tisztségviselője a szövetkezet tagja lehet. A szövetkezet jogi személy tagja az ügyvezetést az általa kijelölt természetes személy útján látja el.” E szabálytól álláspontom szerint el lehet térni, mert nem deklaratív és nem imperatív jellegű és nem is feltétlenül az adott szövetkezet érdekét szolgálja.

vagyoni jogok, a társaság vezetésében való részvételi jogok, valamint az ún. kisebbségvédelmi jogok.⁵⁹

A Ptk. külön fejezetben rendezi a részvényesi jogosultságokkal és kötelezettségekkel kapcsolatos szabályokat és csak azokat a jogokat szabályozza, amelyek nem a jogi személy tagjaira vonatkozó általában megállapítható jogosultságok, hanem kizárólag a részvénytársaság részvényeseit megillető jogokat rendezi. Ugyanakkor a gazdasági társaságokra vonatkozó közös szabályok között is találunk részvényesi jogokat.⁶⁰

A részvényes alapvető vagyoni joga az osztalékjog. A részvénytársaságnak a felosztható és a közgyűlés által felosztani rendelt eredményéből a részvényest részvénye névértékével arányos osztalék illeti meg. A részvényes az osztalékra a már teljesített vagyoni hozzájárulása alapján jogosult.⁶¹ A névértékarányos osztalékhoz való jogosultság a főszabály, ettől a névértékarányos elvtől el lehet térni részvénytársaságonként pl. osztalékelsőbbiséget biztosító részvény⁶², osztalékelsőbbiséget biztosító dolgozói részvény⁶³ esetében. A vagyoni jogosítványok közé tartozik, hogy a részvénytársaság megszűnése esetén a részvényesnek joga van a társaság fennmaradt és felosztható vagyonából a részvényei névértékéhez igazodó arányos részhez.⁶⁴ Fontos itt még kitérni arra, hogy – ellentétben a szövetkezettel –, a részvényes a társaság fennállása alatt az általa teljesített vagyoni hozzájárulást nem követelheti vissza. Csak a társaság megszűnését követően tarthat igényt az úgynevezett likvidációs hányadra. A törvény kifejezetten tiltja, hogy az alaptőke terhére a részvényesnek tagsági jogviszonya alapján – amíg a társaság él – kifizetést teljesítsenek. Erre csak kivételes esetben kerülhet sor, az alaptőke leszállításakor.⁶⁵ A szövetkezet esetében viszont a jogalkotó a nyitott tagság és változó tőke elvei⁶⁶ alapján lehetőséget ad

⁵⁹ Dr. GADÓ Gábor és szerzőtársai 123.

⁶⁰ Pl. Ptk. 3:103. § - 3:106. §, 3:23. §, 3:35 §

⁶¹ Ptk. 3:262. §

⁶² Ptk. 3:231. §

⁶³ Ptk. 3:236. § (2) bekezdés

⁶⁴ Erre vonatkozó rendelkezést tartalmaz a Ptk. 3:48. § (2) bekezdése, amely a szövetkezetekre is vonatkozik: „A jogutód nélkül megszűnt jogi személynek a hitelezők kielégítése után fennmaradt vagyona a jogi személy tagjait, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlóit illeti meg olyan arányban, amilyen arányban ők vagy jogelődjük a jogi személy javára vagyoni hozzájárulást teljesítettek.”, valamint a Ptk. 3:322. § (1) bekezdése: „Ha a részvénytársaság likvidációs hányadhoz fűződő elsőbbségi részvényt bocsátott ki, a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyon felosztásakor az elsőbbségi részvény biztosította jogokat figyelembe kell venni.”

⁶⁵ A Ptk. általános szabályai között a 3:9. § (1) bekezdés rendelkezik úgy, hogy „[A] jogi személy alapítója vagy tagja a jogi személy alapításakor vagy a tagsági jogok keletkezésének más eseteiben köteles a jogi személy részére vagyoni hozzájárulást teljesíteni. A jogi személy részére teljesített vagyoni hozzájárulást vagy annak értékét nem lehet visszakövetelni.” Ez tehát a részvénytársaság esetében azt jelenti, hogy a részvényes a már teljesített vagyoni hozzájárulását nem követelheti vissza a társaság fennállása alatt.

⁶⁶ Lásd: dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. Egyetemi jegyzet, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2013. 87-88., 94.

arra, hogy a szövetkezet tagja bármikor kilépjen a szövetkezetből és egyúttal a szövetkezetbe bevitt vagyonát, valamint a tagsági jogviszonya alatt keletkezett, saját tőke arányos részét is magával vigye.⁶⁷

A részvénytársaság vezetésében való részvételi jogok sok tekintetben hasonlítanak a szövetkezeti tag szervezeti jellegű jogosultságaihoz: a részvényes részt vehet a közgyűlésen, felvilágosítást kérhet, észrevételeket tehet, indítványokat tehet, szavazhat (szavazati joggal rendelkező részvény alapján).

Az ún. kisebbségvédelmi jogokkal a részvénytársaság esetében sem kívánok foglalkozni, mert azok nem kapcsolódnak szorosan dolgozatom témájához.

A társasági törvény rendelkezéseit tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy főszabályként a részvényes a társaság tevékenységében személyes közreműködéssel nem vesz részt. Sőt, a törvény ellenkező esetben bizonyos mértékben még korlátozza is a társaság és a részvényes, valamint közeli hozzátartozója között létrejövő szerződéseket.⁶⁸ Mint láttuk, a részvényes alapvető kötelezettsége, hogy befizesse a részvénytársaságnak a cégjegyzékbe való bejegyzésétől számított egy éven belül a részvények teljes névértékét, illetve kibocsátási értékét, a nem pénzbeli hozzájárulást pedig a részvénytársaság rendelkezésre bocsássa. Egyéb, a Ptk-ban meghatározott kötelezettsége a részvényesnek a részvénytársasággal szemben nincs.

A fentiekből látható, hogy a szövetkezeti tagi minőség kettős kötelezettségű tartalommal bír. Ez a kettősség pedig az ún. belső ügyletek sajátosságából fakad.⁶⁹ Ezt a tartalmi lényegét juttatja érvényre az egymás reflexióját képező visszatérítés a vásárlás arányában és korlátozott tőkekamat elve, amelyek a szövetkezetnek a nyereségszerzésre alakult vállalatokkal, így a részvénytársaságokkal szemben is legjellemzőbb sajátossága.⁷⁰

Összegzés

Különös tekintettel a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége ez évi konferenciájára is⁷¹, megállapítható, hogy nincs olyan gazdasági,

⁶⁷ Ptk. 3:358. § a) pontja, 3:359. § és 3:361. §

⁶⁸ Például Ptk. 3:115. § az összeférhetlenségről; Ptk. 3:264. § (2) bekezdés a vagyonszerzés korlátairól

⁶⁹ Dr. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog. Tansegédlet, Rejtjel Kiadó, Budapest 2002. 17.

⁷⁰ Dr. KUNCZ Ödön: A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása. Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége kiadása Budapest, 1935. (A két elv részletes elemzése: 15-18.)

⁷¹ 2015. SZNSZ Konferencia, Törökország. A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek értékeléséről lásd: 2015.

kereskedelmi társasági forma, amelyik komplex célkitűzésében a szövetkezettel egybeesne. A szövetkezeti forma fejlődéstörténete, a szövetkezeti jog hagyományai, a nemzetközi szervezetek állásfoglalásai a szövetkezeti formáról és nem utolsósorban a hatályos szövetkezeti jogban foglaltak egyértelműen alátámasztják a szövetkezeti forma jelentőségét, a szövetkezet értékeit, sajátos jellegét a gazdasági-kereskedelmi társaságokhoz képest.

Comparison of share-companies and co-operatives

Summary

The thesis of my study is to compare co-operatives with share-companies based on provisions of the Hungarian Civil Code focusing on the economic principal, in what conditions become member of them and rights and obligations of the members.

The co-operations function on the classic theorem „*refund on the portion of purchase*” carry out a specific transmitting activity in which – unlike share companies –, profit orientation as a main principle does not prevail. Thus to become a member of a co-operative – counter to share company – providing asset or fund is not eligible but personal contribution is obligatory and compulsory.

Assessing the current legal provisions it is statable that, as against share companies seeking solely to earn profit, co-operatives, organized by self-sustaining communities, are unique legal institutions with the principle “*one-member-one-vote*” and complex goals to achieve.

Guidance Notes on the Co-operative Principles) A dokumentum elérhető: <http://ica.coop/en/blueprint-themes/identity/guidancenotes> 2015.12.14.; A szövetkezetek aktuális szociálpolitikai, foglalkoztatáspolitikai tendenciákkal összefüggő szabályozásáról lásd: dr. BAK Klára - dr. RÉTI Mária: Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung (A szövetkezetek szociál/foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepéről, a nemzetközi és a magyar szövetkezeti jogalkotás irányairól) Agrár- és Környezetjog 2013:(15) 5-38.